

Nordiska högskolan för Folkhälsovetenskap (NHV) ett nordiskt utbildnings- och Kunskapscentrum för Folkhälsovetenskap

Karin C Ringsberg och Stefan Thorpenberg

Karin C Ringsberg är professor i folkhälsovetenskap och Stefan Thorpenberg docent i forskningspolitik. Båda är anställda vid NHV, Göteborg. Kontakt: Karin C Ringsberg: Nordiska Högskolan för folkhälsovetenskap, box 12133, 402 42 Göteborg, karin.ringsberg@nhv.se Kontakt: Stefan Thorpenberg, Nordiska Högskolan för folkhälsovetenskap, box 12133, 402 42 Göteborg, stefan.thorpenberg@nhv.se

Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap (NHV), en institution på universitetsnivå som lyder under Nordiska ministerrådet, har en lång erfarenhet av utbildning och kunskaps spridning av folkhälsovetenskap. I den här artikeln presenteras NHV:s uppdrag och inriktning med fokus på forskning, forskarutbildning samt dess specifika roll som ett Nordiskt Kunskapscentrum för Health Promotion.

Abstract: Unique knowledge is collected at the Nordic school of public health (NHV) regarding public health in the five Nordic countries. Students as well as teachers/researchers are recruited from all the Nordic countries. There are ongoing efforts made to strengthen research activities between the Nordic countries, especially within the fields of health promotion and the Nordic Research Academy in Mental Health. The establishment of the Knowledge Center for health promotion provides unique possibilities to further deepen this work. A pilot study recently performed within the Nordic research network for health promotion shows that fields that should be given priority to be studied from a health promotion perspective are the health of children and elderly, different aspects of inequality in health, methods used to evaluate studies and projects and cooperation between researchers, practitioners, politicians and journalists. It is also important to compare Nordic health promotive work with what such a work is done in Europe and globally.

Bakgrund

Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap (NHV) bildades 1953. Den finansieras av social- och hälsodepartementen i de fem nordiska länderna och är sedan 1978 nordiska ministerrådets institution www.nhv.se.

Vid NHV bedrivs postgradual utbildning och forskning i folkhälsovetenskap. Utbildningen bedrivs på avancerad nivå med två olika examina: diplomexamen i folkhälsovetenskap (Diploma in Public Health) och Mastersexamen i folkhälsovetenskap (Master of Public Health, MPH) samt forskarutbildning i folkhälsovetenskap, som består av Master of Science of Public Health MScPH (vilket motsvarar svensk licentiatexamen) samt doktorsexamen (Doctor of Public Health, DrPH). Det finns också möjlighet att läsa fristående kurser.

NHV:s uppdrag har genom åren förändrats från att bedriva fort- och vidareutbildning för verksamma inom hälso- och sjukvård m.fl. till att mer fokusera på forskning och forskarutbildning. Vid sitt möte i Akureyri 2-3 april 2003 uttryckte nordisk Socialpolitisk Kommitté, EK-S, detta som att NHV skall vara ”en kunskaps- och erfarenhetsbank i hälsofrågor i Nordiska ministerrådets (NMR) arbete” och ”kunskaps- och erfarenhetsbank i hälsofrågor för länder i Europa”. Vidare sades att utbildningen skall ha ”nordiskt perspektiv, dock med inslag av europeiskt och internationellt perspektiv i högre grad än vad som kan förväntas i nationella utbildningar”. NHV måste för att kunna utgöra en

sådan resurs bedriva både primär- och sekundär forskning och utbilda forskare som kan ge kapacitet för detta. NHV intar en unik ställning då inga andra institutioner i Norden erbjuder en fullständig sådan utbildning. En ytterligare central förändring i NHV:s uppdrag skedde 2006, då det klart uttalades att NHV skall vara ett komplement till andra folkhälsovetenskapliga utbildningar i Norden. I och med detta förstärktes också inriktningen mot forskarutbildningen.

Forskarutbildning

Folkhälsovetenskap har sedan 1980-talet utvecklats till att bli ett fler- eller mångvetenskapligt forskningsområde. Eftersom ett stort utbud av grundläggande utbildningar inom folkhälsovetenskap byggts upp vid ett antal institutioner i de nordiska länderna, har NHV:s orientering mot forskarutbildning således med tiden blivit alltmer uttalat. Forskning och forskarutbildning är nödvändig vid en akademisk institution, eftersom man inte kan bedriva god utbildning utan bas i och kompetens för forskning. Detta är starkt uttalat vid NHV.

Det finns få samlade utbildningar i Norden som leder fram till en doktorsexamen i folkhälsovetenskap. NHV är en av de som examinerar doktorer inom ämnesområdet. Folkhälsovetenskaplig forskning bedrivs däremot på många institutioner, medan forskarkurser som kan definieras som folkhälsovetenskapliga ges vid färre lärosäten. Forskarutbildningskurser kan läsas främst vid samhällsvetenskapliga och medicinska fakulteter.

Kurserna har givits olika benämningar som t.ex. folkhälsovetenskap, samhällsmedicin, internationell hälsa, hälsofrämjande arbete/health promotion, epidemiologi, hälsovetenskap, miljövetenskap, hälsoekonomi mm. I Sverige finns för närvarande forskarutbildning vid fem lärosäten förutom den vid NHV; Karlstads universitet, Karolinska institutet, Linköpings universitet, Lunds universitet och Umeå universitet.

I övriga nordiska länder är forskarutbildningen under uppbyggnad. Danmark har t.ex. startat en nationell forskarskola i Folkesundhedsvidenskab (GRASOH), som är baserad på samarbete mellan landets tre universitet och 10 sektorsforskningsinstitut. Organisatoriskt är forskarskolan förankrad i Institut for Folkesundhedsvidenskab, Köpenhamns universitet. I Finland samordnas forskarkurser i folkhälsovetenskap framför allt vid Institutionen för folkhälsovetenskap vid Helsingfors universitet och Institutionen för hälsovetenskap vid Tammerfors universitet i samarbete med fem nationella institut. Den folkhälsovetenskapliga utbildningen och forskningen vid Tammerfors universitet är organiserad som en School of Public Health med egen styrelse och kan närmast betraktas som en egen fakultet. Många av handledarna hämtas från Institut för hälsa och välfärd (THL, tidigare Stakes och KTL) och Arbetshälsoinstitutet (TTL). Vid de andra universiteten Åbo, Kuopio och Uleåborg kan också folkhälsovetenskapliga kurser läsas. Även i Norge kan forskarutbildningskurser relate-

rade till folkhälsovetenskap läsas vid de olika universiteten i Tromsø, Oslo, Stavanger, Bodö och Bergen. Sedan något år tillbaka finns forskarutbildning i folkhälsovetenskap vid Reykjaviks universitet, Island.

NHVs forskningspolicy betonar nödvändigheten av och möjligheterna till samnordisk forskning. De nordiska länderna har stora likheter, vilket gör samnordisk forskning meningsfull. Länderna har likartade hälso- och sjukvårdssystem, en gemensam historia och till stora delar likartad kultur, klimat och miljö. Samtidigt finns det, som framgår nedan, skillnader och kontraster som gör jämförande nordisk forskning högst intressant.

Om NHV jämförs med andra organisationer forskningsaktiva inom folkhälsoområdet blir den samhällsvetenskapliga och multidisciplinära profilen tydlig.

Anställda vid NHV

Folkhälsovetenskap är till sin natur mångvetenskaplig. Forskning kring folkhälsovetenskapliga problem leder ofta till multidisciplinära ansträngningar. Det beror i hög grad på att folkhälsa är en angelägenhet, där man måste beakta influenser, teoretiska och praktiska från olika fält. Såväl kvantitativa som kvalitativa forskningsmetoder används och ses som komplementära, varför kunskap om båda ansatser krävs. Den multidisciplinära orienteringen har länge varit NHVs ambition. Därför rekryteras lärare och forskare med olika yrkesbakgrund och från olika vetenskapsdiscipliner.

Den vetenskapliga kompetensen är mycket hög. För närvarande är ett 50-tal lärare/forskare anställda vid NHV, många på deltid och med en liknande anställning i sitt respektive nordiska hemland. Samtliga är disputerade och ca hälften är professorer och en tredjedel docenter. Ytterligare ett antal professorer är knutna till NHV med uppdrag inom ramen för Akademien för forskning om psykisk hälsa.

Studenter vid NHV

För att antas till utbildning vid NHV krävs en akademisk grundexamen. De studerande kommer från samtliga nordiska länder och har olika yrkesbakgrund som t.ex. sjuksköterska, sjukgymnast, tandläkare, läkare, farmakolog, historiker, kulturgeograf, ekonom m.fl. Ett 10-tal studerande från utomeuropeiska länder är inskrivna för studier till MPH eller DrPH. Kurserna är ofta intensiva och koncentrerade till vissa veckor och de flesta studenter bor då på det internat, som NHV kan erbjuda. Kursveckorna kombineras numera ofta med viss distansutbildning. Kurserna ges i de flesta fall på svenska, norska eller danska. Vid behov d.v.s. om någon studerande inte förstår dessa språk, kan de ges på engelska. Kurserna är kostnadsfria.

Den traditionella målgruppen inom NHVs forskarutbildning utgörs av studerande med intresse för folkhälsovetenskap och som har intresse för ett specifikt ämnesområde samt en önskan att uppnå i första hand DrPH-examen och i ett fåtal fall MScPH-examen. I de flesta fall har detta ämne förankring och relevans

för den studerandes yrkesverksamhet. Dessa studerande arbetar främst med folkhälsoarbete, hälso- och sjukvård, socialtjänst och relaterade områden och har intresse av att fördjupa sin kunskap för att därmed förbättra sina möjligheter att bidra till förändring och förbättring av folkhälsan. NHV eftersträvar här en bred rekryteringsbas. De studerande ordnar själva sin finansiering dvs. uppehälle och kostnader i samband med tjänstledighet. Ofta är det arbetsgivaren som står för kostnaderna. Många av de studerande yrkesarbetar på deltid.

Dessutom finansierar NHV ett tiotal doktorandtjänster för forskarutbildning på heltid. Rekryteringen till dessa sker i första hand genom annonsering. Urval och ämnesval görs strategiskt med utgångspunkt i NHVs målsättning och intresse.

Inom ramen för NHVs verksamhet har även Nordiska akademien för forskning om psykisk hälsa byggts upp (www.nhv.se/psykisk_halsa). Den består av ett nätverk av partnerlärosäten kring forskarutbildning, gemensamma forskningsprojekt och nätverksarbete inom akademien. Innehållet domineras av tre teman: Definitioner och bilder av psykisk ohälsa, psykisk hälsa i samhället, folkhälsoarbetets praktik och politik. Finansiering sker gemensamt av lärosätena och akademien administreras av NHV. Idag är fyra forskarstuderande från Finland, Norge och Sverige inskrivna i denna akademi.

Innehåll i forskarutbildningen

NHV har relativt lång tradition när det gäller forskarutbildning. En tillbakablick visar att redan kraven på de första mastersuppsatserna, som på 1980-talet kallades avhandlingar, låg på en nivå som kunde jämföras med en svensk licentiatavhandling. Kursarbetet var emellertid inte på forskarnivå. I mitten av 1990-talet infördes ett nytt system, där Master of Public Health (MPH) definierades som påbyggnad inom grundutbildningen och en tydligare definierad forskarutbildning infördes genom Master of Science of Public Health (MScPH) och Doctor of Public Health (DrPH). Ett antal doktorsexamina hade då redan utfärdats enligt en svensk, väsentligen medicinsk standard. Fram till och med 31/1 2009 har 18 MScPH och 45 DrPH examinerats vid NHV. Inriktningarna på avhandlingarna visar den stora bredd NHV har på sin forskarutbildning (www.nhv.se/doctoraltheses).

Det var i inledningen naturligt att ansluta examina och krav till svensk praxis främst inom medicin. NHV är emellertid medveten om att både form och omfattning av avhandlingen och examen varierar mellan ämnen och mellan de nordiska länderna. Ambitionen idag är att ha en stor öppenhet mot olika former och att stärka kursarbetets roll i forskarutbildningen.

Idag innehåller forskarutbildningen tre huvudmoment, kursarbete och seminariedeltagande (60 ECTS) samt avhandlingsarbete och försvar av detta vid ett offentligt seminarium (180 ECTS). Den 31/1 2009 var totalt 57 personer registrerade i NHV:s forskarutbildning, majoriteten för avläggande av doktorsexamen. De flesta genomför sitt avhandlingsarbete inom något av följande områden: health promotion, hälsans psykosociala dimensioner, epidemiologi, health management, migration och hälsa, samt psykisk hälsa.

Specifik inriktning mot Health promotion

NHV har sedan lång tid tillbaka haft specifikt intresse av health promotion och hälsofrämjande arbete. Så t.ex. utnämndes Aaron Antonovsky till hedersdoktor vid NHV 1993. Kurser har tidigare getts inom specifika områden som empowerment och salutogenes. Under de tre senaste åren har den hälsoförmotiva inriktning byggts upp och tydliggjorts. En grupp bestående av åtta seniora forskare/lärare arbetar med ämnets uppbyggnad vid NHV. Till gruppen är ett 15-tal doktorander knutna (www.nhv.se/health_promotion). I gruppen ingår medlemmar från samtliga nordiska länder samt en forskarstuderande från Sydafrika. Numera kan kurser i health promotion läsas såväl på avancerad nivå som forskarutbildningsnivå; Baskursen i folkhälsovetenskap, Health promotion I och II, Salutogenes, Hälsa, stress coping I och II, Universell design och Learning in health samt

kvalitativ forskningsmetod. Flera av de seniora forskarna och deras forskarstuderande har som gemensamt intresseområde att studera brukares (vuxna och barn) och vårdgivares lärande. Andra centrala forskningsområden är salutogenes, hälsorelaterad livskvalitet, oral hälsa och universell design – tillgänglighet för alla (www.nhv.se/universelldesign). Gruppen använder sig metodologiskt både av kvantitativ och kvalitativ ansats.

Från NHV:s sida togs 2006 initiativ att starta ett nordiskt nätverk för forskare med intresse för health promotionforskning och 2007 konstituerades "the Nordic health promotion research network" (NHPRN), i vilket numera ca 60 forskare från samtliga nordiska länder ingår (www.nhv.se/hpnetwork). Medlemmarna i nätverket träffas en gång per termin. Ett av syftena med detta nätverk är att diskutera och aktivt arbeta med att bygga upp nordisk forskning och teori inom området health promotion. Ett annat syfte är att stötta och stärka varandra i de olika nordiska utbildningarna. Många av forskarna föreläser på varandras kurser och en samnordisk forskarkurs, "Learning in health", har byggts upp. Ett tredje syfte med nätverket är att samarbeta kring den regelbundet återkommande nordiska konferensen i health promotion. I år 2009 ges den för sjätte gången och har temat "The Role of Health Promotion in the Transition of the Nordic Welfare States" och äger denna gång rum i Sverige, Göteborg, 20-22 augusti 2009 (www.nhv.se/hpconference2009).

Inom nätverket NHPRN genomförs även olika litteraturstudier. För närvarande prioriteras områdena jämlikhet och hälsa, hälsoutbildning, lärandet om hälsa, hälsofrämjande arbete i relation till äldres och barns hälsa samt metoder och utvärderingar, som används inom health promotion.

Vetenskapliga artiklar som rör health promotion, liksom många nya tvärvetenskapliga forskningsområden, är ofta svåra att identifiera i de stora etablerade databaserna (Lawrence, 2008). Därför har i en första pilotstudie vid NHV en "databas" rörande nordisk health promotionforskning byggts upp. En särskild "databas", som samlar material från det nya forskningsområdet, kan vara en viktig första åtgärd för att stärka området. I "databasen" återfinns för närvarande artiklar som beskriver denna forskning i de olika nordiska länderna, och som publicerats i internationella databaser under sökordet "health promotion" under åren 1986-2008.

Under denna period har 1809 artiklar identifierats fördelat på de olika länderna enligt följande: Danmark (314 st), Finland (507 st), Island (17 st), Norge (304 st) och Sverige (667 st). Vid analys av artiklarnas abstrakt var det endast en femtedel av artiklarna som i sin sammanfattning eller i nyckelord hänvisade till de sju grundprinciper som Rootman et al. (2001) beskrivit som centrala inom health promotion. Nyckelorden empowerment och participatory var vanligast förekommande. Det föreligger vissa tendenser till olikheter mellan de nordiska länder-

na med avseende på hälsopromotiv forskning. Forskning med inriktning mot individnivå förefaller vara mest vanlig i Danmark, Island och Norge men är svagare i Finland och Sverige. I Sverige är inriktning mot kommun och landsting starkare och där är även ett ekonomiskt perspektiv på forskningen starkare än i de övriga nordiska länderna. Ett uppifrånperspektiv är vanligare i Finland och Sverige, medan ett nerifrånperspektiv är vanligare i Danmark, Island och Norge. Forskningen är ofta inriktad mot barn och ungdomar, men inte så ofta mot äldre. Forskningen inom området är empiriskt förankrad men förefaller vara teorisvag. Resultaten från pilotstudien presenterades vid en konferens för Health Promotion i Turin september 2008. Ringsberg. m.fl., 2008 www.nhv.se/hpkunskapscentrum.

Pilotstudien presenterades också vid nordiska hälso- och socialministermötet i Visby i juni 2008 (Ringsberg & Thorpenberg, 2008). Medel har därefter beviljats från Nordiska ministerrådet för att bygga upp detta Kunskapscentrum. Det består för närvarande av fyra delar, som skall utvecklas och fördjupas; teoretisk uppbyggnad och utveckling av ämnet vid NHV, arbetet inom det nordiska forskarnätverket NHPRN, utveckling av en health promotion "databas" samt att utarbeta metoder och förbättra möjligheter för växelverkan mellan forskare, praktiker, politiker och journalister www.nhv.se/hpkunskapscentrum.

Arbetet med att utveckla ämnet vid NHV pågår fortlöpande. Ovan nämnda databas håller på att vidareutvecklas och fördjupas, bl.a. genom att inkludera artiklar funna med hjälp av fler relevanta söktermer för området. I "databasen", som administreras av NHV, ingår vetenskapliga artiklar inom området health promotion liksom referenser till rapporter, böcker, samt pågående projekt. Det nordiska forskarnätverket NHPRN spelar en viktig roll då, det gäller kunskapsutbyte och kunskapsutveckling mellan de nordiska länderna, varför en fortsatt utveckling av detta är en viktig byggsten. En uppgift för det nya Kunskapscentret är att dels fördjupa den teoretiska grundval, som området bygger på, dels att finna metoder för att utveckla samverkansformer mellan forskare, praktiker, politiker och journalister. Som ett led i detta arbete planeras kunskapsutbyte mellan forskare, praktiker, politiker, journalister i form av en workshop vid en konferens på Island i maj 2009. Ämnet kommer att vara "Hur kan deltagande främja hälsa?" Fokus kommer att vara på äldre och psykisk hälsa. Denna typ av samarbete och kontakter kommer att vidareutvecklas kontinuerligt och fler workshops planeras i framtiden då med fokus på andra grupper.

Sammanfattning

- Vid Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap (NHV) finns unik samlad kunskap om folkhälsovetenskap från de fem nordiska länderna.
- Såväl studerande som lärare/forskare rekryteras från samtliga nordiska länder.
- Arbete pågår att förstärka forskningen mellan de nordiska länderna framför allt inom områdena health promotion och Nordiska akademien för forskning om psykisk hälsa.
- Bildandet av Kunskapscentrum för health promotion ger unika möjligheter att ytterligare fördjupa detta arbete. En pilotstudie nyligen genomförd inom ramen för det nordiska forskarnätverket för health promotion visar att områden som för närvarande bör prioriteras för att studeras ur ett hälsopromotivt perspektiv är äldres och barns hälsa, olika aspekter på ojämlikhet i hälsa, metoder som används för att genomföra och utvärdera studier och projekt inom området samt samverkan mellan forskare, praktiker, politiker och journalister.
- Det är också viktigt att jämföra nordiskt hälsopromotivt arbete med det som görs i Europa och övriga världen.

Referenser

Lawrence, D.W. (2008). The information seeking behaviours of professionals and information sources – in the field of injury prevention and safety promotion. PhD Thesis at Department of Public Health Sciences, Division of International Health, Karolinska Institute.

Ringsberg, K.C. & Thorpenberg S. (2008). Slutrapport till NMR om nordisk hälsopromotiv forskning. www.nhv.se/hpkunskapscentrum

Ringsberg, K.C., Thorpenberg, S., Borup, I., Haglund, B. J.A., Povlsen, L., Tillgren, P. (2008). Differences and similarities between the Nordic countries regarding health promotion research – a literature review 1986-2008. Abstract presented at the IUHPE European conference on Health Promotion and Education in Turin, Italy 9-13 September 2008. www.nhv.se/hpkunskapscentrum.

Rootman, I., Goodstadt, M., Hyndman, B., McQueen, D., Potvin, L., Springett, J., Siglio, E. (Eds) (2001). Evaluation in Health Promotion: Principles and Perspectives. Copenhagen: WHO Regional Publications European Series No 92.

www.nhv.se

www.nhv.se/hpconference2009

www.nhv.se/hpnetwork

www.nhv.se/health_promotion

www.nhv.se/hpkunskapscentrum

www.nhv.se/psykisk_halsa